

دریای خزر در معرض بحران اکولوژیک

آب -همشهري آنلاين:

حساسیت و شکنندگی محیط زیست دریای خزر به جهت بسته بودن، بهره برداری‌های بی‌رویه از منابع آن و انباشته شدن آلاینده‌های مختلف، این دریا را با بحران اکولوژیک روبرو کرده است. به گزارش مهر، تهدیدات زیست محیطی دریای خزر و زیان‌های ناشی از آن، دولت‌های ساحلی و جامعه بین‌المللی را با این واقعیت روبرو کرده است که اعمال مدیریت زیست محیطی در خزر صرفاً در چارچوب یک پیمان حقوقی زیست محیطی میسر است. کمبود قوانین منظم و مدون در این زمینه و عدم توجه جدی از سوی مسئولان و شدت گرفتن مشکلات فراوان در نوار ساحلی به صورت مشکلات شهرسازی، زیست محیطی، پیشروی در حریم دریا و پیش رفتن به سمت خصوصی شدن این منبع طبیعی و عدم توجه به نسل‌های بعدی، لزوم توجه به این مهم توسط قوانین و ضوابط مناسب و راهکارهای همچون توسعه پایدار را در دستور کار قرار می‌دهد.

خزر با تنوع زیستی، منابع نفتی و شیلاتی غنی است

استاد دانشگاه گیلان در این باره گفت: خزر به عنوان بزرگترین دریاچه دنیا با تنوع زیستی، منابع نفتی و شیلاتی غنی خود که از نظر استراتژیک به یکی از مهمترین نقاط جهان به ویژه در سال‌های اخیر تبدیل شده است. رضا سیمیر با اعلام اینکه عوامل گوناگونی محیط زیست حوزه دریای خزر را هدف گرفته است که هر یک از این عوامل می‌تواند به نحوی فرسایش ایجاد کند که در نهایت امکان بهره برداری از منابع دریا از همگان سلب و یا چنین کاری را پرهزینه کند، افزود: برخی از این عوامل از یکدیگر ناشی و منتهی به مراحلی می‌شوند که در نهایت می‌تواند با هدفها و منافع کشورهای واقع در این حوزه تداخل کرده و مانع از تحقق آنها شود. وی همچنین به منابع اصلی تهدید کننده محیط زیست دریای خزر اشاره کرد و اظهارداشت: نوسانات سطح آب دریا، مشکلات بوم شناختی، مسائل زیست شناختی، فعالیتهای نفتی و صنعتی از جمله این منابع هستند. استاد دانشگاه گیلان افزود: دریای خزر به دلیل وجود آلاینده‌های مختلف با بحران اکولوژیک روبرو است و اجرای قواعد بین‌المللی حاکم بر محیط زیست دریای خزر برای کشورهای ساحلی ضرورت دارد و توجه به تاثیرگذاری آلاینده‌ها بر دریای خزر قابل جبران نیست. وی ادامه داد: گستردگی و تنوع جغرافیایی، اقتصادی و حتی فرهنگی در کشورهای ساحلی دریای خزر و با در نظر داشتن مسائل توسعه اقتصادی و صنعتی، اهمیت دریای خزر را نشان می‌دهد. با این وجود دریای خزر به عنوان بخشی از محیط زیست انسانی و در عین حال یک اکوسیستم منفرد با خطراتی روبرو است، مسائل زیست محیطی دریای خزر در زمینه‌های صدمات بیولوژیکی ناشی از بهره برداری‌های بی‌رویه از منابع زیستی آلودگی‌های ناشی از بهره برداری از منابع نفت و گاز و نیز تداوم سرازیر شدن ضایعات و مواد سمی توسط کارخانجات صنعتی و مشکلات مهم ناشی از افزایش غیر عادی ارتفاع آب دریا، قابل توجه است.

دریای خزر به دریای مرده بدل می‌شود

پس از فروپاشی شوروی، شتاب برخی از کشورهای ساحلی این دریا برای بهره برداری‌های اقتصادی به گونه‌ای است که طبق شواهد موجود در آینده‌ای نه چندان دور انواع موجودات دریایی و پرندگان مهاجر در معرض تهدید انقراض قرار خواهند گرفت و اگر این وضعیت ادامه پیدا کند، دریای خزر به دریای مرده بدل خواهد شد، برای مقابله با این خطرات که محیط زیست جهانی را تهدید می‌کند، همکاری در سطح بین الملل اهمیت فوق العاده‌ای دارد. یک کارشناس ارشد مسائل زیست محیطی نیز در این خصوص گفت: در سال‌های اخیر میزان آلودگی و افزایش سطح آب تا حد خطرناکی با یکدیگر منطبق شده‌اند. مراد عباسپور افزود: تا یک دهه قبل دلیل اصلی آلودگی آب‌های دریای خزر فاضلابهای صنعتی از ساحل بودند که به دریا ریخته می‌شدند. وی اظهار داشت: توسعه گسترده منابع هیدروکربور مشکلات بزرگتری را برای آینده مطرح می‌سازد، به ویژه که تولید به درون دریا منتقل شده است، آثار زیانبار زوال زیست محیطی دریای خزر را نباید ناچیز شمرد، بخصوص که سواحل خزر توان بالقوه غیر نفتی مهمی را نیز دارد. این کارشناس مسائل زیست محیطی افزود: با توجه به آلودگی شدید در حال گسترش، ساکنان کشورهای منطقه خزر در آینده به سختی خواهند توانست از منابع متکی به دریا که هرکدام توانی بالقوه را برای رشد و توسعه ارائه می‌دهند، کماکان بهره برداری کنند. وی همچنین با اعلام اینکه از آثار مهم آلودگی آب با منشاء نفت یا پساب‌ها، مشکلات زیست شناختی است که برای موجودات زنده دریایی بوجود می‌آید، اظهارداشت: از آنجا که نفت خام یک ماده خالص نیست و در آن انواع هیدروکربورها با تفاوت‌های فیزیکی و شیمیایی مختلف وجود دارد، هنگامی که دریا را آلوده می‌سازد به اشکال گوناگون تبلور پیدا می‌کند که غالباً برای آبزیان مضر است.

سرازیر شدن انواع پساب‌های صنعتی و سموم

عباسپور گفت: سرازیر شدن انواع پساب‌های صنعتی بویژه نفت و فرآورده‌ها و سموم، ضمن آلوده ساختن آب دریا، حیات آبزیان را نیز به خطر انداخته است.

وی یاد آورشد: در مورد ماهیان و منابع زیستی این دریا باید افزود که شرایط ویژه اکولوژیک و مهاجر بودن ماهیان این دریا ایجاب می‌کند، یک نظام مدیریتی و سهمیه‌بندی استحصال ماهی اندیشیده شود. کارشناس مسائل زیست محیطی ادامه داد: ماهیان خاویاری تنها گونه آبرزی کم نظیر موجود در دریای خزر است که با ۱۰۰ تا ۲۵۰ میلیون سال قدمت از عصر ژوراسیک با برخورداری از تکامل فیلوژنی تا کنون در دریای خزر زیست می‌کند. وی با اشاره به اینکه اکنون بیش از ۹۰ درصد ذخایر ماهیان خاویاری دریای خزر به دلیل صید قاچاق نابود شده است، اظهارداشت: ذخایر ارزشمند ماهیان خاویاری دریای خزر امروز بیش از هر زمانی در طول چند میلیون سال زیست، با خطر انقراض مواجه است.

چالش‌های متعدد زیست محیطی از توان دریای خزر می‌کاهد

با این وجود دریای خزر نمادی از فرصت‌های پرشمار در سطح منطقه‌ای و جهانیست که شهرت جهانی آن در زمینه ماهیگیری و پروتئین موجود در غذاهای دریایی برای یک رژیم غذایی سالم و ایجاد هزاران موقعیت شغلی در صنعت شیلات نمودی از این فرصت‌هاست، خاویار منحصر به فرد و لذیذ خزر به عنوان کالای لوکس و تجملی در سراسر جهان جلوه‌ای از شکوه و ثروت دریای خزر را به نمایش می‌گذارد. محیط زیست منحصر به فرد خزر نیز به نوبه خود موقعیت‌های مناسبی را برای گردشگری به خصوص گردشگری زیست محیطی فراهم آورده است، سواحل ماسه‌ای، جنگلهای انبوه، آثار تاریخی مهم و مناظر زیبا و خیره کننده طبیعی از جاذبه‌های قوی توریستی این منطقه است. پنج میلیون سال از پیدایش این بزرگترین آب محصور در خشکی می‌گذرد که ۴۴ درصد کل آب‌های درون خشکی جهان را در خود جای داده است و ۱۲۰ رودخانه بزرگ و کوچک به آن می‌ریزند. خزر با وسعت ۲۷۱ هزار کیلومتر مربع که عمق متوسط آن در قسمت شمالی پنج متر و ژرفای آن در قسمت جنوب با بیشترین عمق تا حدود یک هزار متر در آب‌های ایرانی می‌رسد، بیش از ۹۰ درصد آب شیرین خزر از رودخانه‌های ولگا، کورا، ترک، اورال و سولک تامین می‌شود. برغم وضعیت مناسب دریای خزر و اهمیت آن هم اکنون این دریا با چالش‌های متعدد روبرو است و برخی از گونه‌های با ارزش دریای خزر با کاهش سریع جمعیتی روبرو شده و شماری نیز در معرض انقراض قرار دارند و تالاب‌های این دریا به سبب کاربری غیرمسئولانه انسانها مورد تجاوز و تعدی قرار گرفته‌اند، همچنین بیابان زایی و جنگل زدایی از جمله مهمترین تهدیدات منطقه ای این دریا بشمار می‌روند. ذخایر با ارزش ماهیان خزر زیر فشار صید قاچاق و ماهیگیری سازمان یافته غیر قانونی رو به کاهش گذاشته است و ذخایر این دریا متحمل خسارات قابل توجهی بویژه در زمینه ماهیان خاویاری شده است. محققان و کارشناسان، معضل دیگر خزر را آلودگی ناشی از صنعت، کشاورزی و آلاینده‌های شهری می‌دانند که با استفاده ممتد و گسترده آفت کشها و کودهای شیمیایی در بخش کشاورزی، نشست تصادفی مواد نفتی در دریا و بالا رفتن موضعی سطح مواد مغذی تشدید شده است، نوسانات سطح آب دریا نیز با زیر آب بردن زیر ساختها، مناطق مسکونی و زمینهای زراعی ساحلی موجب انتقال مواد آلاینده به دریا شده است. به هر حال خزر با تنوع زیستی منحصر به فرد، تالاب‌های بی‌نظیر، جنگلهای استثنا حاشیه آن، رودخانه‌ها و گونه‌های گیاهی و جانوری کم نظیر، زیر فشار تهدیدات روزافزون و چالش‌های متعدد زیست محیطی قرار گرفته است که بتدریج از توان این دریا می‌کاهد از این رو باید به این پهنه آبی مهم جهان توجهی ویژه شود.